

A stone sculpture of an angel holding a scale, with a child and another figure below. The angel is the central focus, looking down with a serious expression. The child is in the foreground, looking up at the angel. The other figure is partially visible on the right. The background is a blurred outdoor setting.

Bankierzy i finansisci

Bankierzy i finansiści

Alicja Adamów-Bielkowicz

---

we współpracy z:

1.1. Cele ogólne i szczegółowe zajęć

1.2. Wstęp

1.3. Załącznik nr 1

*Biogramy, postaci
omawianych w trakcie lekcji*

1.1. Cele ogólne i szczegółowe zajęć

ADRESAT ZAJĘĆ:

uczniowie i uczennice szkoły podstawowej, klasa VII i VII oraz uczniowie i uczennice liceum.

CEL OGÓLNY:

przybliżenie (utrwalenie) wiadomości o historii bankowości w Polsce (a szczególnie w Warszawie) w powiązaniu z osobami pochowanymi na Cmentarzu Stare Powązki.

CELE SZCZEGÓLWE:

Zamierzone umiejętności ucznia:

- uczennica i uczeń znają znaczenie i sposoby działania banków,
- potrafią wymienić niektórych polskich bankowców i ekonomistów
- potrafią omówić zmiany jakie zaszły w bankowości w ciągu ostatnich 100. lat
- potrafią wskazać miejsce pochówku kilku wybitnych ekonomistów i bankowców

---

METODY I FORMY PRACY:

wykład informacyjny o bankowości, pogadanka z uczennicami i uczniami, ćwiczenia praktyczne, praca samodzielna, indywidualna, grupowa, zbiorowa pod kierunkiem nauczycielki lub nauczyciela, spacer po cmentarzu Stare Powązki.

1.2. Wstęp

Mimo, że bankierzy jako osobna klasa pojawili się dopiero w XVIII wieku, nie oznacza to, że wcześniej nie świadczone usług dzisiaj dostępnych w wyspecjalizowanych instytucjach nazywanych bankami. Zanim pojawiły się banki zajmujące się udzielaniem kredytów oraz dające możliwość inwestowania, taką działalność prowadzili kupcy, chrześcijańscy oraz żydowscy mający nadwyżkę zasobów finansowych i pragnący ją pomnożyć, udzielając innym pożyczki na procent.

W czasach, gdy na tronie Korony Królestwa Polskiego zasiadał Kazimierz Wielki, kupiec krakowski, Mikołaj Wierzynek, chętnie udzielał kredytów na wysoki procent, stając się największym kredytodawcą na ziemiach polskich. Za czasów Władysława Jagiełły chętnie kupiecką działalność kredytowały rodziny Morsztynów i Szwarców. W późniejszych czasach gdański kupiec, Jan Hewel finansował działalność Władysława IV. Była to jednak działalność uboczna wobec działalności kupieckiej. Poza zaciąganiem kredytu u zamożnych przedstawicieli kupiectwa można było powierzyć im własny kapitał w celu pomnożenia. Oczywiście, za pewną opłatą.

Natomiast pierwsze instytucje bankierskie na ziemiach polskich powołał do życia... kościół katolicki, tworząc pod koniec XVI wieku tak zwane „banki pobożne”. Ich celem było udzielanie pożyczek na niski procent przez co starano się walczyć z lichwą i kredytami udzielanymi na zubożający procent, co wielu kupców i rzemieślników prowadziło do ruiny. Cztery „banki pobożne”, w tym dwa w Warszawie, założył ksiądz Piotr Skarga. Nie przetrwały one II Wojny Północnej w Polsce nazywanej „Potopem”.

Dopiero na początku wieku XVIII, gdy na tronie Rzeczypospolitej zasiadali, najpierw August II Mocny, a później August III, pojawiły się osoby nazywające siebie „bankierami”. Dla nich głównym źródłem dochodów były procenty od udzielanych pożyczek oraz inwestowanie powierzonych pieniędzy.

Jako pierwszy określenia „bankier” wobec swojej osoby użył Adam Zimman, koncentrując swoją działalność wyłącznie na udzielaniu pożyczek oraz inwestowaniu pieniędzy swoich klientów w przedsięwzięcia handlowe. Wkrótce po nim w Warszawie rozpoczęli działalność Francuz Piotr Riaccourt i pochodzący ze Szkocji, Piotr Tepper starszy. Podobnie jak wcześniej wymienieni do ogromnego majątku, uzyskanego świadczeniem usług bankierskich doszedł magnat Antoni Protazy Potocki.

Z kredytów bankierskich oraz pomocy w inwestowaniu pieniędzy chętnie korzystała szlachta, kupcy, mieszczaństwo i król. De facto domy bankierskie były gwarantem sprawnej działalności państwa.

W roku 1793 doszło do wielkiego krachu finansowego. Wobec mocno niepewnej sytuacji polityczno-gospodarczej I Rzeczypospolitej banki z Europy Zachodniej odmówiły udzielenia pożyczek polskim domom bankierskim. Jako pierwszy stracił płynność Dom Handlowy Piotra Teppera. Jego upadek spowodował bankructwo większości warszawskich bankierów.

Tysiące ludzi straciło zainwestowane pieniądze. skutkiem kryzysu była niechęć do domów bankierskich oraz niechęć do inwestowania, co na długie lata zablokowało rozwój gospodarczy na ziemiach polskich.

Wraz powołaniem w roku 1815 do życia Królestwa Polskiego rozpoczął również działalność Bank Polski. Bank Polski był bankiem narodowym i miał, między innymi, koncentrować się na umożliwieniu i gwarantowaniu inwestycji w rozwój przemysłu w Królestwie Polskim.

Przed wybuchem powstania listopadowego na terenie Warszawy działało również około 20 prywatnych domów bankowych, specjalizujących się w udzielaniu krótkoterminowych pożyczek.

Rozwój prywatnej bankowości na dużą skalę został jednak zahamowany aż do lat sześćdziesiątych XIX wieku, kiedy to car Aleksander II zdecydował się na pewne reformy ustrojowo-gospodarcze. Uchwalone w roku 1860 nowe prawo bankowe zezwalało na zakładanie bankowych spółek akcyjnych. Po tej dacie na ekonomicznej mapie Warszawy pojawiło się wiele nowych prywatnych instytucji finansowych z których wiele dotrwało do wybuchu II wojny światowej ale tylko jedna przetrwała do czasów dzisiejszych.

Po roku 1945 prywatne instytucje finansowe nie wpisywały się w założenia ekonomiczno-gospodarcze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Nad wszystkimi bankami kontrolę przejęło państwo. Gdy w roku 1989 nastąpiły zmiany ustrojowe, rynek polskich usług finansowych otworzył się również dla przedsiębiorstw prywatnych.

W drugiej połowie roku 2007 polski ekonomista i przedsiębiorca Wojciech Sobieraj przedstawił koncepcję utworzenia nowego banku. W kwietniu 2008 włoska grupa Carlo Tassara uzyskała zezwolenie Komisji Nadzoru Finansowego na utworzenie Alior Banku. Jego pierwszym prezesem został inicjator założenia banku.

Po ośmiu latach od założenia Alior Bank zatrudnił ponad dziesięć tysięcy pracowników. W krótkim czasie Alior stał się jednym z najważniejszych graczy na rynku usług finansowych dla mieszkańców Polski i pozostaje nim do dzisiaj.

1.3. Załącznik nr 1

Biogramy, postaci omawianych w trakcie lekcji

KAJETAN DOMINIK KALINOWSKI

(ur. 2 sierpnia 1775 roku w Błoniu,
zm. 5 maja 1828 roku w Warszawie)

Kwatera 1, rząd 2, miejsce 11,12,13

Ziemiańin który został finansistą. Urodzony w rodzinie ziemiańskiej Kajetan Kalinowski niezbyt długo praktykował w magistracie warszawskim. Gdy wybuchła insurekcja kościuszkowska porzucił praktykę kancelisty na rzecz walki z Rosją jako artylerzysta. Wstąpił się w bitwie pod Maciejowicami, miał otrzymać oficerski awans ale powstanie upadło. Dotknęła go również osobista tragedia a była nią śmierć rodziców. Otrzymał spadek umożliwił mu ukończenie studiów na cieszącym się wielką renomą uniwersytecie w Halle.

Po powrocie do Warszawy rozpoczął błyskawiczną karierę sędziego w roku 1809 obejmując stanowiska prezesa Trybunału Cywilnego oraz radcy w Ministerstwie Sprawiedliwości Księstwa Warszawskiego. Był delegatem rządu Królestwa Polskiego do spraw ustalenia granicy pomiędzy Królestwem a Księstwem Poznańskim. Później był urzędnikiem w administracji skarbowej, a będąc zaufanym człowiekiem ministra skarbu, Franciszka Ksawerego Druckiego Lubeckiego, otrzymywał coraz trudniejsze misje. W roku 1822 uzyskał awans na stanowisko dyrektora Dyrekcji Dochodów Niestatych, co w rzeczywistości czyniło go zastępcą ministra skarbu.

Gdy w roku 1815 utworzono Królestwo Polskie jego gospodarka, oparta w głównej mierze na rolnictwie, znajdowała się w głębokim kryzysie. Większość majątków ziemskich była zadłużona i wydawać by się mogło, że części z nich nie da się uratować przed bankructwem, zlicytowaniem i przejściem w obce ręce. Dla rodzin od pokoleń ziemiańskich oznaczało to katastrofę. Ratunek nadszedł w roku 1825.

Znając doskonale mechanizmy finansowe oraz sytuację ziemian w Królestwie Polskim Kajetan Kalinowski zaproponował Radzie Stanu stworzenie systemu kredytowego umożliwiającego udzielanie zadłużonym posiadaczom ziemskim długoterminowych i nisko oprocentowanych pożyczek. Jego projekt zyskał akceptację i w oparciu o niego w roku 1825 powołano Kredytowe Towarzystwo Ziemskie z Kajetanem Kalinowskim, jako prezesem, na czele. Była to pierwsza polska instytucja bankowa. Towarzystwo stało się ratunkiem dla wielu zadłużonych majątków.

Utworzenie Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego zdaje się być największym życiowym sukcesem Kajetana Kalinowskiego. Pomysłodawca i pierwszy prezes instytucji zmarł trzy lata po jej utworzeniu, Towarzystwo działało do roku 1944 ale formalnie zlikwidowano je w roku 1950.

ALEKSANDER JÓZEF GRAYBNER

ur. 12 czerwca 1786 w Kocku,
zm. 9 listopada 1847 w Warszawie

Kwatera 8, rzqd 2, miejsce 5,6

Matematyk, ekonomista, prezydent. Niewątpliwie o urodzonym w Kocku Aleksandrze Graybnerze można powiedzieć, że posiadał niezwykły talent organizacyjny. Edukację rozpoczął w krakowskim gimnazjum, a później na Uniwersytecie Jagiellońskim studiował prawo. Ponieważ dzisiaj nazwalibyśmy go umyślnym, zdolnym do precyzyjnego myślenia, a status finansowy rodziców na to pozwalał, przeniósł się na Uniwersytet Wileński, by studiować fizykę i matematykę.

W wieku dwudziestu jeden lat podjął pracę w Ministerstwie Przychodów i Skarbu w Księstwie Warszawskim. To był początek kariery. Po dwóch latach, w roku 1809, mianowany został pierwszym rachmistrzem w wydziale solnym Ministerstwa, a w następnym – zastępcą intendenta generalnego skarbu. Przełożeni docenili jego precyzyjny umysł i zdolności organizacyjne powierzając mu najpierw odpowiedzialne zadanie organizacji Mennicy Warszawskiej, instytucji odpowiedzialnej za bicie monet dla Królestwa Polskiego, a później nadzór skarbowy nad nią. Przez pewien czas pełnił funkcję doradcy senatora Mikołaja Nowosiłcowa, jednego z najważniejszych przedstawicieli władzy rosyjskiej w Królestwie Polskim. Z czasem wszedł w skład jednego z najważniejszych organów administracji Królestwa – Rady Stanu.

Ponieważ w drugiej połowie lat trzydziestych XIX wieku władze Królestwa Polskiego uznały, że sytuacja, zwłaszcza finansowa, w Ratuszu Warszawy wymaga naprawy, miasto zaś sprawnego administratora, zdolnego sprawnie nim zarządzać, powołano Aleksandra Graybnera na stanowisko prezydenta Warszawy. I w ten sposób stolica Królestwa Polskiego zyskała jednego z najlepszych prezydentów.

Jako ekonomista miał świadomość, że wszelakie reformy wymagają pieniędzy, urzędowanie rozpoczął zatem od uporządkowania warszawskich podatków i opłat miejskich. Warto wspomnieć, że gdy przyjmował stanowisko, budżet miasta był mocno deficytowy. Gdy zmarł, Warszawa dysponowała sporą nadwyżką finansową!

To za jego prezydentury miasto znacząco unowocześniło się. Brukowano ulice, układano chodniki, zbudowano ważny trakt komunikacyjny ku Wiśle czyli Wiadukt Pancera, zbudowano halę targową o nazwie Gościnny Dwór oraz uporządkowano Cmentarz Powązkowski.

To dzięki Aleksandrowi Graybnerowi i jego zaufanemu urzędnikowi, Ignacemu Szulcowi, możemy dzisiaj spacerować po uporządkowanym Cmentarzu.

Kaplica rodzin Laskich, Fraenklów i Wielopolskich.

ATALIA JÓZEFA JAKUBOWICZ/LASKA/FRAENKEL

(ur. 08 marca 1776 w Warszawie,
zm 1850 w Warszawie)

Kwatera 20, rzqd 3,4, miejsce 26,31

Założycielka dynastii bankierów. Do połowy wieku XIX osoby zamożne lub wybitne chowano w katakumbach. Znalazła się jednak rodzina pragnąca podkreślić, że jej status majątkowy jest znacznie wyższy niż przeciętnie bogatego mieszkańca Królestwa Polskiego a uczyniła to, budując dla siebie kaplicę.

Kaplica Laskich, Fraenklów, a później również hrabiów Wielopolskich została wzniesiona w połowie XIX wieku i była pierwszą kaplicą na katolickim cmentarzu przy ulicy Powązkowskiej. Kto zlecił wykonanie projektu kaplicy ani kto projekt wykonał – nie wiadomo.

W 1797 roku, gdy Warszawa znajdowała się w zaborze pruskim, przybył do miasta Samuel Fraenkel. Fraenkel, urodzony we Wrocławiu, zamieszkały w Wiedniu, został oddelegowany do Warszawy jako prokurent berlińskiego banku. Już rok po przyjeździe wstąpił w związek małżeński z młodą i niezwykle bogatą wdową. Była to Atalia Laska, córka jednego z najbogatszych ludzi w tamtym czasie w Warszawie, Samuela Józefa Sonnenberga Jakubowicza zwanego również Szmulem Zbytkowerem oraz wdowa po bankierze, Chaimie Laskim.

Po ślubie Fraenkel przejął zarząd nad dobrze prosperującym bankiem należącym wcześniej do Chaima Laskiego i okazał się równie energicznym małżonkiem jak finansistą, gdyż bank wniesiony przez Atalię w posagu pod jego zarządem błyskawicznie rozwijał się a rodzina znacząco powiększyła się. W roku 1807 Fraenklowie przyjęli chrzest, a zmusiła ich do tego sytuacja polityczna w stolicy Księstwa Warszawskiego.

Gdy w roku 1833 Samuel Fraenkel umierał, pozostawił wdowę, sześćcioro dzieci własnych, dwóch pasierbów oraz bank, który stał się wkrótce jednym z najpoważniejszych przedsięwzięć finansowych w Królestwie Polskim oraz Imperium Rosyjskim.

Po śmierci Samuela zarząd nad bankiem przejął Antoni Fraenkel, czyniąc swoim plenipotentem przyrodniego brata, Aleksandra Laskiego. Bank Fraenkela stawał się jedną z najpoważniejszych instytucji finansowych w Imperium Rosyjskim zaś na właściciela spływały zaszczyty i tytuły. W 1839 otrzymał dziedziczne szlachectwo Królestwa Polskiego, a 1854 roku tytuł barona Cesarstwa Rosyjskiego. Pierwsze małżeństwo Antoni zawarł z Bertą Morawską, a po jej śmierci – z Aleksandrą von Essen. Młodzi małżonkowie wyemigrowali do Paryża, gdzie wybudowali pałac w dzielnicy Champs-Elysees.

Inni członkowie rodziny również odważnie działali na niwie finansowej. Dla przykładu – Aleksander Laski był prezesem Banku Polskiego, a potem dyrektorem londyńskiego Maesterman Bank, zaś Władysław Laski dyrektorem Banku Międzynarodowego w Petersburgu.

Po śmierci Atali w roku 1850 jedno z dzieci, a może wszystkie razem, uznały, że rodzicielkę trzeba uhonorować szczególnie. Uznano, że postawienie osobnej kaplicy będzie nie tylko właściwym hołdem ale również podkreśli prestiż rodziny. Od tego momentu zaczęto spadać znaczenie i tak już wypełnionych do granic katakumb. W kręgach osób dobrze sytuowanych uznano, że teraz w dobrym tonie będzie stawianie osobnych, okazałych kaplic rodzinnych.

Kolejne pokolenia Laskich i Fraenklów zasiadały w radach nadzorczych niemal wszystkich, liczących się banków europejskich, zaś w roku 1885 nastąpiło złączenie więzami małżeńskimi rodzin Laskich i Wielopolskich. Wtedy to do napisu „Grób rodziny Laskich i Fraenklów” nad wejściem do kaplicy dodano część „hr. Wielopolskich”.

Ostatnia członek rodziny Laskich zmarł w roku 1922 i rody założone przez Atalię, z domu Jakubowicz, wygasły. Kaplica pozostała i przypomina historię energicznych, warszawskich bankierów.

DOMINIK KRYSIŃSKI

(ur. 5 sierpnia 1785 w Warszawie,
zm. 17 kwietnia 1853 w Warszawie)

Kwatera 32, rząd 4, miejsce 15

Pierwszy profesor ekonomii politycznej. Niewiele wiadomo o jego pochodzeniu, poza faktem, że urodził się w rodzinie frankistów (żydów, zwolenników Jakuba Franka, którzy w czasach Augusta II dokonali konwersji na katolicyzm).

Studiował w Niemczech zaś w czasie podróży do Paryża wysłuchał wykładów ekonomisty Jana Baptysta Saya, co wpłynęło w sposób istotny na jego późniejsze poglądy w zakresie ekonomii. Gdy w roku 1816 powołano do życia Uniwersytet Warszawski zaangażował się w tworzenie Wydziału Prawa i Administracji a gdy uczelnia otworzyła swe podwoje dla studentów został pierwszym profesorem ekonomii politycznej na Uniwersytecie Warszawskim. Wykładał również inne przedmioty: statystykę, prawo administracyjne oraz naukę finansów i handlu.

Większość swoich prac z zakresu ekonomii przedstawił na forum Warszawskie Towarzystwa Przyjaciół Nauk do którego należał od 1807 roku. Jako zwolennik wolnego handlu ostrzegał przed tworzeniem barier celnych, ustanawianiem wysokich i skomplikowanych podatków oraz wskazywał czynniki ekonomiczne powodujące inflację. Ponieważ przestrzegał przed sztuczną ingerencją państwa w gospodarkę, był ekonomicznym przeciwnikiem ministra skarbu Królestwa Polskiego Franciszka Ksawerego Druckiego Lubeckiego.

Angażował się również w życie polityczne od roku 1818 będąc posłem na Sejm Królestwa Polskiego. W czasie powstania listopadowego nie zaprzestał działalności związanej z polityką, zatem po upadku zrywu ukarany został przez Rosjan pozbawieniem majątku, tytułów i urzędów.

Zaliczany w poczet pierwszych nowoczesnych polskich ekonomistów, zwolennik liberalizmu ekonomicznego, Dominik Krysiński zmarł w zapomnieniu.

KSIĄŻĘ STANISŁAW SEBASTIAN LUBOMIRSKI

(ur. 31 stycznia 1875 w Krakowie, zm. 16 sierpnia 1932 w Karlowych Warach)

Aleja Zasłużonych-1-14

Latający bankier. Urodził się w arystokratycznej rodzinie co gwarantowało mu brak problemów finansowych w czasie studiów na najlepszych niemieckich uniwersytetach. Nigdy nie pobierał nauk na kierunkach związanych z ekonomią i finansami, był jednak samodzielnym talentem w dziedzinie działalności bankowej. Natychmiast po powrocie do kraju, do spółki z Henrykiem Radziszewskim, założył Krajowy Dom Bankowy w Warszawie.

Wprawdzie początkowo bank prosperował nie najlepiej ale Lubomirski podjął kroki zaradcze przekształcając instytucję w spółkę akcyjną pod nazwą „Bank Przemysłowy Warszawski” sobie pozostawiając fotel prezesa. Rozwiązanie okazało się skuteczne i Bank Przemysłowy zajął poważną pozycję na finansowym rynku. Książę przeprowadził również kilka udanych inwestycji w przedsięwzięcia przemysłowe.

Początek XX wieku to gwałtowny rozwój lotnictwa i bankier uległ urokowi skrzydlatych maszyn.

W roku 1910 z jego inicjatywy zawiązano Warszawskie Towarzystwo Lotnicze „Awiata”.

Celem Towarzystwa było zakładanie i utrzymanie lotnisk, zakup i konstruowanie samolotów oraz szkolenie pilotów. Z uwagą śledzące rozwój lotnictwa władze rosyjskie nieodpłatnie wydzierżawiły Towarzystwu część Pola Mokotowskiego licząc na korzyści dla siebie w przyszłości. W czerwcu 1911 roku Towarzystwo rozpoczęło działalność w ośmiu hangarach. Na zakupionych samolotach szkolono pilotów, w hangarach składano maszyny na licencji, a polscy konstruktorzy realizowali własne projekty podniebnych ptaków.

Dochody z przedsięwzięcia były jednak mniejsze niż koszty jego prowadzenia i wiosną 1913 roku władze odebrały koncesję Towarzystwu przejmując zabudowania i sprzęt.

Książę Stanisław Sebastian Lubomirski był jednym z wielu bankierów i zapewne nikt nie zapamiętałby jego nazwiska, gdyby nie „Awiata”, pierwsza polska wytwórnia samolotów. Dzięki niej Stanisław Lubomirski, bankier i przedsiębiorca, wszedł do historii polskiego lotnictwa.

STANISŁAW LESSER

(ur. 11 listopada 1817 w Warszawie,
zm. 23 marca 1890 tamże)

Kwatera 23, rząd 5, miejsce 2,3,4,5

Słodki bankier. Urodził się w rodzinie żydowskiego bankiera i przedsiębiorcy Lewiego Lessera. Kontynuując rodzinne tradycje otworzył Dom Bankowy Stanisława Lessera. Jako dorosły mężczyzna dokonał konwersji na katolicyzm. W świecie finansjery zyskał tak poważną pozycję, że w roku 1865 został na osiem lat wybrany starszym Giełdy Warszawskiej, a do roku 1888 czyli niemal do końca życia zasiadał w Komitecie Giełdy. W drugiej połowie lat pięćdziesiątych XIX wieku pełnił funkcję radcy handlowego Banku Polskiego.

Stanisław Lesser inwestował również w zakłady przemysłowe. Zapamiętany został nie jako bankier ale jako jeden z założycieli największej w Królestwie Polskim cukrowni. W roku 1846 Elżbieta Hirschman zawiązała spółkę w celu budowy w Sokołowie Podlaskim Fabryki Cukru z Buraków i Rafinerii. Stanisław Lesser przystąpił do spółki wnosząc znaczny kapitał.

Lesser pełnił również funkcje konsula Peru, konsula generalnego saksońskiego, sasko-weimarskiego i bawarskiego. Za zasługi na polu ekonomii i polityki finansjery otrzymał tytuł szlachecki.

26 marca 1890 roku doczesne szczątki bankiera złożono w okazałej kaplicy zaprojektowanej przez wybitnego architekta Józefa Piusa Dziekońskiego. Ciekawostka: w dziesiątym odcinku kryminalnego serialu „07 zgłoś się” kaplica „wystąpiła” jako grobowiec rodziny von Rausch.